

บทเพลงแห่งความรักและบทเพลงแห่งความอาดูรในนวนิยาย

เรื่อง “รำลึกพระคุณแม่” ของอัลแบร์ต โกเฮน

Les « chant d'amour » et « chant de mort »

dans *Le Livre de ma mère* d'Albert Cohen

สุรศักดิ์ ประดับถ้อย*

Résumé

Le présent article propose une analyse du *Livre de ma mère*, un roman à caractère autobiographique de l'écrivain juif de nationalité suisse Albert Cohen, dans lequel celui-ci évoque la dévotion et l'amour inébranlables que sa mère, morte loin de lui pendant la seconde guerre mondiale, nourrissait à son égard.

Notre analyse se concentre sur la thématique autour de laquelle s'organise le roman : d'une part, les liens étroits qui unissent une mère à son fils depuis l'enfance de celui-ci jusqu'à l'âge adulte et d'autre part le désespoir profond de ce fils à la mort de sa mère, auprès de qui il n'a pas pu se rendre pour l'assister dans ses derniers instants. Parallèlement, nous étudions les techniques narratives et la rhétorique propres au romancier ainsi que leur mise au service d'une expression profondément lyrique des émotions et des sentiments qui donne naissance à un « chant d'amour » et à un « chant de mort » d'une intense puissance incantatoire.

ความนำ

อัลแบร์ต โกเฮน (Albert Cohen) นักเขียน สัญชาติสวิสเชื้อสายยิวได้เขียนนวนิยายเรื่อง « *Le Livre de ma mère* » หรือ “รำลึกพระคุณแม่” และตีพิมพ์ ออกสู่สายตาสาธารณชนในปี ค.ศ. ๑๙๕๔ ภายหลังที่ แม่ของเขาเสียชีวิตลงในปี ค.ศ. ๑๙๔๓ ที่เมืองมาร์เซย์ ประเทศฝรั่งเศส ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขณะที่ เขากำลังรับราชการในองค์กรระหว่างประเทศที่เมือง เจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และได้หลบหนีทหาร นาซี ลี้ภัยไปพำนัก ณ กรุงลอนดอน การสูญเสียมารดา ครั้งนั้นสร้างความรู้สึกผิดมหัศจรรย์และความปวดร้าว อาลัยอาวรณ์ให้กับโกเฮนอย่างมากสุดพรรณนา เพราะ

เขาในฐานะลูกชายคนเดียวไม่สามารถได้อยู่เคียงข้าง มารดาที่เขารักยิ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต เขาจึงเฝ้า รำลึกถึงความรักอันยิ่งใหญ่และความห่วงหาอาทร มิเสื่อมคลายที่แม่มีต่อเขาตั้งแต่เล็กจนเติบโต เขา ไถ่โทษตัวเองด้วยการอุทิศเวลาร่วม ๑๐ ปี เขียนหนังสือ เล่มนี้ขึ้นเพื่อเทิดทูนความรักและคุณงามความดีของ ผู้เป็นแม่และเป็นการขอขมาแม่ไปพร้อม ๆ กัน เขา เริ่มต้นด้วยการปรับปรุงพัฒนาบทกวีว่าพึงรำพันอาลัย อาวรณ์มารดา *Chant de mort* ซึ่งเขาได้เขียนขึ้นทันที ที่สูญเสียแม่และตีพิมพ์ในนิตยสาร *France libre* แม้ว่า *Le Livre de ma mère* หรือ “รำลึกพระคุณ

*นักศึกษาระดับมหาบัณฑิตศึกษาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ วิทยานิพนธ์เรื่อง บทแปลนวนิยายเรื่อง “รำลึกพระคุณแม่” ของอัลแบร์ต โกเฮน พร้อมบทวิเคราะห์

แม่” จะไม่ใช่ผลงานยอดเยี่ยมที่ส่งผลให้โกเฮนได้รับรางวัลใหญ่ด้านวรรณกรรมจากราชบัณฑิตยสภาแห่งประเทศไทยฝรั่งเศสเชกเช่นนวนิยาย *Belle du Seigneur* หรือบทละครเรื่อง *Ezéchiel* ของเขาซึ่งชนะรางวัลที่ ๑ จากการประกวดบทละครที่จัดขึ้นโดยสมาคมนักเขียนและผู้แต่งบทละคร (Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques)¹ ก็ตาม แต่ *Le Livre de ma mère* หรือ “รำลึกพระคุณแม่” ก็แตกต่างจากนวนิยายอื่น ๆ ของนักเขียนทั่วไปที่ได้เคยบรรยายความรักระหว่างแม่ลูกตรงที่ “รำลึกพระคุณแม่” ไม่ใช่นวนิยายที่แต่งขึ้นตามจินตนาการของผู้เขียนแต่เป็นนวนิยายเชิงอัตชีวประวัติที่โกเฮนซึ่งเป็นผู้เขียนถ่ายทอดชีวิตจริงและเล่าเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ผูกพันชีวิตเขาและแม่ไว้ด้วยกันและมีความโดดเด่นเหนืองานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของนักเขียนคนอื่น ๆ ที่เป็นที่รู้จักอย่างเช่น *Enfance* ของ Maxime Gorki *La Maison de Claudine* ของ Colette และ *La Promesse de l'aube* ของ Romain Gary² โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน *Le Livre de ma mère* เขาได้บรรยายและถ่ายทอดความรักและความรู้สึกโศกเศร้าอาดูรจากใจจริงของตนเองได้อย่างจับจิตจับใจผู้อ่านขณะเดียวกันโกเฮนได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ช่วยให้เขาสามารถสื่ออารมณ์ที่พรั่งพรูออกมาได้อย่างลื่นไหล งดงามดุจบทเพลงจนหนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และมีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศแล้วมากกว่า ๑๐ ภาษา

“รำลึกพระคุณแม่” นับเป็นนวนิยายที่ฝึกฝนงานเขียนอัตชีวประวัติแบบดั้งเดิม กล่าวคือโกเฮนไม่ได้เล่าเรื่องตามลำดับเวลา แต่เล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ย้อนเวลากลับไปกลับมาหลายครั้ง เขาเลือกที่จะเล่าเฉพาะเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่แสดงออกถึงความรักความผูกพันระหว่างเขาและแม่ และความโศกเศร้า

อาลัยอาวรณ์กับการจากไปของแม่ของเขาเท่านั้น อีกทั้งยังเน้นเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผู้เป็นแม่มากกว่าที่จะเล่าเรื่องราวชีวิตของตนเอง เห็นได้ชัดที่นวนิยายเรื่องนี้มีตัวละครเพียง ๒ ตัวคือ โกเฮนและแม่ของเขา

ในแง่โครงสร้างของนวนิยายเรื่องนี้ หากไม่นับบทนำซึ่งมักจะพบในนวนิยายทั่วไปแล้ว จะเห็นว่าโกเฮนได้ผูกเรื่องไว้ ๓ ตอนคร่าว ๆ และได้ถ่ายทอดอารมณ์โดยใช้น้ำเสียงที่สอดคล้องกับเนื้อหาในโครงเรื่องแต่ละตอนเป็นอย่างดี กล่าวคือโกเฮนนำเสนอความรัก ความผูกพันระหว่างตัวเขาและแม่ด้วยน้ำเสียงและอารมณ์ที่มีท่วงทำนองประหนึ่งบทเพลงแห่งความรักในตอนแรก ผู้อ่านจะได้รับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ในช่วงชีวิตวัยเยาว์ของเขาจนถึงวัยหนุ่ม พร้อมกันนั้นจะเข้าใจถึงความรัก ความห่วงหาอาทร และคุณงามความดีต่าง ๆ ที่แม่ของโกเฮนมีต่อลูกชายคนเดียวของเธอ ควบคู่ไปกับความรักที่โกเฮนมีต่อแม่ที่สะท้อนออกมาทั้งในบทสนทนา บทพรรณนา รวมถึงการบรรยายอาภักดิ์รัก อุปนิสัยใจคอของตัวละคร เมื่อรู้ซึ่งถึงความรักอันยิ่งใหญ่หาได้เปรียบมิได้ของผู้เป็นแม่และเข้าใจหัวใจของผู้เป็นลูก ผู้อ่านจะเข้าใจเนื้อหาและอารมณ์โศกเศร้าอาดูรวิลาของโกเฮนที่หลังไหลออกมาไม่ขาดสายไม่ต่างจากบทเพลงแห่งความอาดูรในตอนที่สองซึ่งเป็นตอนที่โกเฮนพรร่ำพันโหยหาแม่ที่จากไปอย่างไม่วันกลับด้วยอารมณ์โศกเศร้าอาดูรเป็นล้นพ้น สำหรับตอนที่สามซึ่งเป็นบทส่งท้าย (prologue) เป็นตอนที่โกเฮนผู้เป็นลูกชายได้หยิบยกรณิการสูญเสียแม่ของตนเป็นอุทาหรณ์สอนใจลูกทุกคนให้ตระหนักถึงความรักอันยิ่งใหญ่และคุณงามความดีของผู้เป็นมารดา เพื่อที่จะได้แสดงความรักและทดแทนพระคุณยามที่มารดายังมีชีวิตอยู่ ก่อนที่จะสายเกินไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ โกเฮนมีกลวิธีการประพันธ์ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากเขาจะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ได้

¹Jean-Jacques Brochier, “Albert COHEN,” Magazine littéraire, vol. 261 (1989) : 23.

²Franck Merger, “Les récits autobiographiques”, *Le Livre de ma mère avec dossiers*, p.137.

สอดคล้องกับเนื้อหาของโครงเรื่องแต่ละตอนแล้ว ภาษาที่ใช้ก็มีความสละสลวย ก็น่าสนใจ ไหลรินไปตามอารมณ์และมีท่วงทำนองคล้ายเสียงเพลง ไม่ว่าจะเป็นบทเพลงแห่งความรักในตอนแรกหรือบทเพลงแห่งความอาดูรในตอนที่สอง และบทสอนใจในตอนสุดท้ายที่โดดเด่นก็คือโกเฮนมักใช้บทพรรณนาละเอียดลออในรูปประโยคยาว ๆ ที่มีส่วนขยายหลายรูปแบบเข้ามาช่วยบรรยายภาพความรักและความอาดูรให้ชัดเจนตามยิ่งขึ้น อาทิ นามวลี (phrase nominale) และ ประพันธสรรพนาม (pronom relatif) บางครั้งก็เชื่อมส่วนขยายประโยคเข้าด้วยกันด้วยเครื่องหมายวรรคตอน (juxtaposition) ทำให้รูปประโยคทอดยาวออกไปเรื่อย ๆ อย่างไม่สิ้นสุด บางครั้งในย่อหน้าเดียวจะมีเพียง ๒-๓ ประโยคซึ่งกินความยาวหลายบรรทัด และรูปประโยคที่มีส่วนขยายเรียงต่อกันและไหลลื่นอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเช่นนี้เปรียบได้กับบทเพลงที่บรรเลงต่อเนื่องกันไปซึ่งสะท้อนความรักความผูกพันรวมถึงความอาดูรอันท่วมท้นล้นปรี่อยู่ในความคิดจิตใจของโกเฮนที่พรั่งพรูไหลบ่าออกมาราวกับกระแสน้ำเชี่ยวกรากที่ยากจะสกัดกั้นให้สงบนิ่ง ยิ่งกว่านั้นวรรณศิลป์หลากหลายแพรวพราวที่เป็นเอกลักษณ์ของโกเฮนไม่ว่าจะเป็น ปฏิพจน์ (Oxymore) อุปลักษณ์ (Métaphore) การใช้คำซ้ำ (Répétition) หรือ การซ้ำคำต้นประโยค (Anaphore) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเทคนิคการประพันธ์หรือยกรองมาใช้บรรยายอารมณ์ในบทหรือย่อแก้วที่ช่วยให้เนื้อหาและอารมณ์ขับเคลื่อนอย่างมีจังหวะคล้ายบทเพลง กลวิธีการประพันธ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนผสมผสานสอดคล้องกันและมีส่วนช่วยสะท้อนภาพพจน์ทางอารมณ์ให้งดงามไพเราะจับใจและส่งผลต่อจิตใจของผู้อ่านเป็นทวีคูณ

บทเพลงแห่งความรักหรือความรักความผูกพันระหว่างแม่ลูก

ในช่วงปฐมบทของ “รำลึกพระคุณแม่” โกเฮนได้พรรณนาความรักอันสูงส่งของแม่ไว้อย่างชัดเจน

ความรักความผูกพันระหว่างเขาและแม่ปรากฏออกมาเป็นจังหวะสม่ำเสมอตั้งบทเพลง ความรักระหว่างแม่และลูกแนบแน่นเป็นสายใยที่ผูกพันเขาทั้งสองไว้อย่างไม่เสื่อมคลาย นับตั้งแต่วันแรกที่โกเฮนและครอบครัวจากถิ่นฐานบ้านเกิดในประเทศกรีซและอพยพมาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสด้วยสาเหตุการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวที่เริ่มก่อตัวขึ้นในยุโรปขณะนั้น ก่อนหน้านั้นครอบครัวของเขามีฐานะดีและมีหน้ามีตาในสังคม ตาของโกเฮนเป็นถึงนายหลวงแห่งเกาะคอร์ฟู แต่เมื่อมาตั้งรกรากที่ประเทศฝรั่งเศสครอบครัวโกเฮนที่มีเชื้อชาติและศาสนาต่างจากชาวฝรั่งเศสกลับมีสถานภาพเป็นพลเมืองชั้นสอง ยิ่งไปกว่านั้นพ่อของเขาที่นำเงินติดตัวมาจำนวนมากเพื่อสร้างครอบครัวก็ถูกปอกกลอกแทบสิ้นเนื้อประดาตัวในวันแรกที่มาถึงมาร์เซย์ พ่อและแม่จึงต้องทำงานหนักเพื่อก่อร่างสร้างตัวในประเทศฝรั่งเศสที่พวกเขาไม่รู้จักใครและไม่มีญาติมิตร ซ้ำร้ายยังถูกกีดกันจากสังคมภายนอก แม่และโกเฮนจึงรู้สึกท้อแท้เป็นที่สุดและใช้ชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวในสังคม โกเฮนซึ่งภายหลังได้เข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมคาทอลิกก็ไม่ค่อยจะมีเพื่อน ดังนั้นแม่ลูกทั้งสองจึงรักใคร่กันเป็นพิเศษ โกเฮนและแม่ต่างผูกพันรักใคร่ เข้าอกเข้าใจกันเป็นอย่างดี เป็นเพื่อนที่อยู่เคียงข้างกันแทบตลอดเวลา และมีความใกล้ชิดและสนิทสนมรู้ใจกันมากกว่าแม่ลูกทั่วไป แม้ภายหลังโกเฮนเติบโตใหญ่และเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์และได้เข้ารับราชการในองค์กรระหว่างประเทศที่นั่น ความรักและความผูกพันของแม่ลูกคู่นี้ก็ได้เสื่อมคลายแต่เพียงเล็กน้อย กลับทวีมากขึ้นกว่าสมัยที่โกเฮนยังใช้ชีวิตในวัยเยาว์อยู่กับแม่ด้วยซ้ำไป ยิ่งแม่และโกเฮนอยู่ห่างไกลกันเท่าใด ระยะทางและกาลเวลามีอาจเป็นอุปสรรคขวางกั้นความรักของแม่ลูกคู่นี้ได้ แม่ของโกเฮนที่คอยเฝ้าห่วงหาอาทร เสียสละอดทนและภาคภูมิใจในตัวลูกชายของแม่อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ฝ่ายโกเฮนเองก็แสดงความรักของลูกที่ดีที่มีต่อแม่ได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ทุกครั้งที่เขารำลึกถึง

ความรักความผูกพันอันยิ่งใหญ่ที่แม่มอบให้เขา เขาก็จะพร่ำรำพันถึงความรักที่เขามีต่อแม่ ภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผูกพันชีวิตเขาไว้กับแม่ก็จะพรั่งพรูออกมาพร้อมกับเพลง

ความรักที่แม่มีต่อลูก

แม่ของโกเสนห่วงหาอาทรลูกยิ่งนักในทุก ๆ เรื่อง โกเสนจดจำความรู้สึกต่าง ๆ ในอดีตได้แจ่มชัดหลังจากที่แม่จากไป เขาได้หวนรำลึกถึงความรักความผูกพันที่แม่มีต่อเขาเสมอมาไม่เสื่อมคลาย เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่เขาจดจำอย่างไม่มีวันลืมคือ บางวันเมื่อพ่อและแม่ออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงชีพ แต่เขาตรูและจำต้องทิ้งให้โกเสนอยู่บ้านตามลำพัง โดยที่แม่ไม่สามารถอยู่ปรนนิบัติดูแลลูกได้ แม่ก็ไม่เคยแสดงความห่วงใยและความห่วงหาอาทรต่อลูก แม่ตั้งนาฬิกาปลุกไว้ให้ลูกและลุกขึ้นมาเตรียมอาหารเข้าให้ลูกตั้งแต่ตีห้าก่อนออกจากบ้านเพื่อว่าเมื่อโกเสนตื่นมาก็จะไม่เป็นกังวลเรื่องอาหารการกิน นอกจากนั้นแม่ยังทำให้ลูกอุ่นใจด้วยการวาดรูปการ์ตูนต่าง ๆ ทิ้งไว้ที่โต๊ะอาหารเพื่อให้ลูกรู้สึกว่ามีแม่ไม่ได้ทอดทิ้งให้ลูกรู้สึกว่ามีคนที่ต้องรับประทานอาหารอยู่คนเดียว และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดแม่ได้วางรูปถ่ายของแม่ไว้ที่โต๊ะอาหารด้วยเพื่อให้โกเสนไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและรู้สึกว่ายังมีแม่อยู่เคียงข้างตลอดเวลา ประหนึ่งว่ามีแม่ร่วมรับประทานอาหารอยู่ด้วยใกล้ ๆ

Parfois, ils devaient partir si tôt le matin qu'ils n'osaient pas me réveiller. Alors, lorsque le réveil sonnait à sept heures, je découvrais le café au lait entouré de flanelles par ma mère qui avait trouvé le temps, à cinq heures du matin, de me faire un petit dessin rassurant qui remplaçait son baiser et qui était posé contre la tasse. J'en revois de ces dessins : un bateau transportant le petit Albert, minuscule à côté d'un gigantesque nougat tout pour lui ; un éléphant appelé Guillaume,

transportant sa petite amie, une fourmi qui répondait au doux nom de Nastrine ; un petit hippopotame qui ne voulait pas finir sa soupe ; un poussin de vague aspect rabbinique qui jouait avec un lion. Ces jours-là, je déjeunais seul, devant la photographie de Maman qu'elle avait mise aussi près de la tasse pour me tenir compagnie. (pp.34-35)³

ภายหลังเมื่อโกเสนเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ความรักที่แม่มีต่อลูกก็ไม่ได้ลดน้อยถอยลงเลย เมื่อถึงเวลารับประทานอาหาร แม่จะจัดที่ไว้ให้ลูกชายทุกวันๆ ที่โต๊ะอาหารประหนึ่งว่ามีลูกชายร่วมรับประทานอาหารอยู่ด้วยกับแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถึงวันสำคัญที่เป็นวันเกิดของลูกชาย แม่จะใช้อุบายเดิมเรื่องรูปถ่ายที่แม่เคยใช้เมื่อครั้งที่โกเสนยังเป็นเด็กน้อย นั่นคือแม่จะวางรูปถ่ายของโกเสนไว้ที่โต๊ะอาหาร แม่จะทำอาหารเผื่อลูกและทำของหวานที่ลูกโปรดปรานเมื่อสมัยยังเป็นเด็ก เมื่อถึงเวลารับประทานอาหาร แม่จะตัดอาหารชิ้นที่ดีที่สุดรวมถึงของที่โกเสนโปรดวางลงในจานของลูก แม่ปรนนิบัติราวกับว่าโกเสนมานั่งรับประทานอาหารอยู่ใกล้ ๆ แม่การที่แม่จัดโต๊ะอาหารเช่นนี้เป็นกิจวัตรและไม่เคยลืมวันสำคัญของลูกเป็นอุบายที่แม่ใช้ปลอบใจตัวเองที่เฝ้าคิดถึงลูกทุกวัน และระหว่างที่รับประทานอาหารอย่างเงียบ ๆ นั้น แม่จะมองรูปถ่ายของโกเสนอย่างมีความสุข

A table, elle mettait tous les jours la place du fils absent. Et même, le jour anniversaire de ma naissance, elle servait l'absent. Elle mettait les morceaux les plus fins sur l'assiette de l'absent, devant laquelle il y avait ma photographie et des fleurs. Au dessert, le jour de mon anniversaire, elle posait sur l'assiette de l'absent la première tranche du gâteau aux amandes, toujours le même parce que c'était celui que j'avais aimé en mon enfance. Puis sa main tremblante versait le vin de Samos, toujours le même, dans le verre de l'absent.

³เลขหน้าในตัวอย่างที่ยกมาอ้างอิงจากหนังสือ **Le livre de ma mère. Paris. Gallimard. 1954.**

Elle mangeait silencieusement, à côté de son mari, et elle regardait ma photographie. (p.59)

ตลอดเวลาที่โกเฮนใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ แม่จะไปเยี่ยมลูกชายที่เจนีวาปีละครั้งเป็นเวลาประมาณ ๒-๓ สัปดาห์ ทุกครั้งก่อนออกเดินทาง แม่ซึ่งรู้ใจลูกมาตั้งแต่เล็กจะตระเตรียมทำอาหารที่ลูกโปรดปรานและหอบหิ้วมาให้ทุกครั้ง แม่จะเตรียมตัวก่อนการเดินทางล่วงหน้าเป็นเดือน การได้มาเยี่ยมลูกที่เจนีวาและพบหน้าลูกที่รักอีกครั้งทำให้แม่รู้สึกตื่นเต้นและยินดีแบบเด็ก ๆ รวมถึงกลับมาใช้ชีวิตซ้ำอีกครั้ง โกเฮนจำเหตุการณ์นี้ได้ติดตาติดใจ แม่โดยสารรถไฟจากมาร์เซย์มาที่เจนีวา และหอบของฝากที่ลูกชื่นชอบมามากมายจนกระเป๋าดินทางแทบปริ แม้ว่าในตอนนั้นแม่จะชราและเริ่มเจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ แล้ว แม่ก็อุตส่าห์แบกของเหล่านั้นมาให้ลูก แม่มักจะคิดถึงลูกก่อนตัวเองเสมอ ความรักของแม่จึงแรงกล้าและอบอวลไปด้วยความห่วงหาอาทร แม่หอบหิ้วของฝากมาให้ลูกมากมายนั้นเป็นเพราะแม่คิดอย่างเดียวว่าอยากให้ลูกได้มีของโปรดไว้รับประทานตลอดทั้งปี ยิ่งกว่านั้นแม่มักมีกลิ่นดีสร้างความสุขให้ลูกด้วยการไม่มอบของฝากทั้งหมดให้ลูกในคราวเดียวกัน แต่จะทยอยหยิบของฝากออกมาให้ลูกวันละชิ้น เพื่อจะได้เห็นลูกมีความสุขทุกวันตลอดเวลาที่แม่ไปพักอยู่ด้วย โกเฮนเองก็เป็นฝ่ายรู้ใจแม่เช่นกัน เขารู้ทันความคิดนี้ของแม่และสร้างทำเป็นตื่นเต้นยินดียอมปล่อยให้แม่ทำในสิ่งที่เป็นความสุขของแม่

Et, durant ses séjours à Genève, sa valise toujours pleine de douceurs, ces douceurs qu'elle appelait « consolations de la gorge » et qu'elle achetait secrètement, en prévision de quelque envie subite de ma part. Et sa main qu'elle me tendait soudain, brusquement, pour serrer la mienne, comme à un ami. « Mon petit kangourou », me disait-elle. Tout cela est si proche. C'était il y a quelques milliers d'heures. (p.103)

Tu vois, chérie, je me souviens de tout. Je la regarde. Oui, je la connais bien. Je

connais ses petits secrets ingénus. Je sais très bien qu'elle ne m'a pas donné tous les cadeaux. Je sais qu'il y en a d'autres, cachés dans la valise, et qu'ils sortiront peu à peu, les jours suivants. Elle veut faire durer le plaisir, me donner un cadeau chaque jour. Je fais celui qui ne se doute de rien. Je ne veux pas lui gâcher son petit plaisir. (pp.80–81)

นอกจากนี้แม่มังใจและห่วงใยสุขภาพของโกเฮนมาตั้งแต่เยาว์วัยจนเติบโตใหญ่ ยามที่ลูกชายตัวน้อยล้มป่วย แม่จะกระวีกระวาดยอมเซียมห่อใหญ่มารักษาลูกที่บ้านแม่ว่าจะมีค่าใช้จ่ายสูง แม่คิดเพียงอย่างเดียวให้ลูกหายป่วยและเอาอกเอาใจหมอบเป็นพิเศษเพื่อให้หมอรักษาลูกอย่างดีที่สุด จากนั้นแม่จะรีบไปซื้อยาที่ร้านขายยาทันทีที่ได้ใบสั่งยา แม่จะอดหลับอดนอนเฝ้าใช้ลูกไม่ยอมห่าง คอยค้ำยันค้ำยอให้ลูกกินยาตามที่หมอสั่งเพราะแม่อยากให้ลูกหายป่วยในเร็ววัน

Je la revois se retenant presque de respirer tandis que le crétin médical gribouillait noblement le talisman de l'ordonnance, je la revois me faisant des signes de « chut » pour m'empêcher de parler tandis qu'il écrivait, pour m'empêcher de troubler l'inspiration du grand homme en transe de savoir. Je la revois, charmée, émue, jeune fille, le raccompagnant à la porte et, rougissante, quêtant de lui la certitude que son petit garçon n'avait rien de sérieux. Et après, comme elle allait vite chez le pharmacien, [...] Elle raffolait de me bourrer de ses propres médecines, de m'en faire profiter, et elle n'avait de cesse que je ne les busse toutes. « Celle-ci est très puissante », disait-elle en me tendant une nouvelle potion. (pp.53–54)

ยามที่โกเฮนเป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่การงานที่มั่นคงที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์แล้ว แม่เฝ้าลูกจะอยู่ห่างไกลกันแต่ใจของทั้งสองก็ยังผูกพันแนบแน่นมากเช่นเดียวกับเมื่อตอนที่โกเฮนเป็นเด็ก แม่ห่วงใยลูกไม่เสื่อมคลายและอาจจะกังวลห่วงใยมากกว่าเดิมด้วยซ้ำ ในความคิดของแม่ เรื่องสุขภาพนั้นสำคัญที่สุด ทุกครั้งแม่จะพร่ำ

เตือนสอนสั่งลูกให้ระมัดระวังอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องการโดยสารเครื่องบินไปปฏิบัติหน้าที่ตามที่ต่าง ๆ หรือไปเล่นสกีตามภูเขาสูง ๆ แม้หวั่นวิตกแทนลูก ห่วงใยว่าลูกจะประสบอุบัติเหตุหรือเสียชีวิตเพราะเล่นสกี แม่อดเป็นห่วงสวัสดิภาพลูกไม่ได้ การที่ลูกมีชีวิตนั้นก็หมายถึงการมีชีวิตของแม่ แม่เป็นห่วงเป็นใยลูกมากจนกระทั่งไม่ได้คำนึงถึงสวัสดิภาพของตัวเองเลย แม่คิดแค่ให้ลูกปลอดภัยในชีวิต แม้ว่าชีวิตของแม่เองแม่ก็อุทิศให้ลูกได้

« [...] Cette montagne où tu vas, c'est comme un repaire de bandits. Es-tu un Albanais ? Et comment peux-tu aimer toute cette neige ? Quel plaisir de marcher sur ce bicarbonate qui te mouille les souliers ? Mon cœur tremble comme un petit oiseau quand je vois ces skis dans ta chambre. Ces skis sont des cornes du diable. Se mettre des yatagans aux pieds, quelle folie ! Ne sais-tu pas que tous ces démons skieurs se cassent les jambes ? » (pp.28-29)

นอกจากแม่จะห่วงหาอาทรและห่วงใยลูกอย่างไม่สิ้นสุดแล้ว แม่ยังเป็นผู้เสียสละและผู้ให้อย่างแท้จริง โโกเฮนจำได้ว่าเมื่อครั้งที่เขาไปเรียนที่เจนีวาและใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายแบบเด็กหนุ่มทั่วไป แม่จะทุ่มเทเสียสละทุกอย่างให้ลูกแม้ว่าสิ่งนั้นจะมีความหมายล้ำค่าต่อแม่เพียงใด แม่ได้นำเครื่องประดับประจำตระกูลที่มีค่ายิ่งของแม่ไปขายแม้ว่าจะถูกกดราคาลดน้อย ๆ ก็ตาม เพื่อให้ลูกได้นำเงินมาใช้สอยไม่ขาดมือและยอมปกปิดเป็นความลับไม่ให้พ่อรู้ แม่เห็นความสำคัญและคำนึงถึงความต้องการของลูกเสมอ จากตัวอย่างที่ยกมาข้างล่างนี้จะเห็นว่าโกเฮนได้ใช้วรรณศิลป์ปฏิพจน์เมื่อกล่าวถึงเงินที่แม่ได้มาจากการขายเครื่องประดับว่า « la pauvre grande somme d'argent » โโกเฮนมองว่าเงินก้อนใหญ่นั้นได้มาจากความรัก ความเสียสละ และความลำเค็ญของแม่

Elle avait vendu à Genève, lorsque j'étais un étudiant aux noirs hymnes indisciplinés sur ma tête et que j'avais un beau

cœur quelque peu fou quoique tendre, elle avait vendu ses plus nobles bijoux dont elle était si fière, ma chérie, et qui étaient nécessaires à sa naïve dignité de fille de notables d'un âge disparu. Tant de fois, toujours roulée par les bijoutiers, elle avait vendu pour moi de ses bijoux, en cachette de mon père dont la sévérité nous effrayait, elle et moi, et nous faisait complices. Je la revois sortant de cette bijouterie de Genève, si fière de **la pauvre grande somme d'argent** qu'elle avait obtenue pour moi, heureuse, bouleversante de bonheur, heureuse d'avoir vendu pour moi ses chers pendants d'oreilles, ses bagues et ses perles qui étaient ses décorations de caste, son honneur de dame d'Orient. Si heureuse, ma chérie qui marchait déjà péniblement, déjà guettée par la mort. Si heureuse de se dépouiller pour moi, de me donner les billets de banque qui, en quelques jours, allaient flamber dans mes jeunes et prestes mains, rapides à donner. (pp.14-15)

แม่ผู้เสียสละของโกเฮนยังมีความอดทนเป็นเลิศในทุก ๆ เรื่อง แม่จะเห็นด้วยและยอมคล้อยตามความคิดของลูกอยู่เสมอ แม่จะไม่ขัดคอหรือทำให้ลูกขุ่นเคืองแม้แต่น้อยมาตั้งแต่ลูกยังเล็ก ครั้นเมื่อโกเฮนเติบโตเป็นผู้ใหญ่แม่ก็อดทนเพื่อลูกโดยคำนึงถึงความต้องการและความรู้สึกของลูกมากกว่าของแม่เองเสียอีก บางครั้งเมื่อลูกนอนไม่หลับ เขาจะปลุกแม่ให้ตื่นขึ้นมากลางดึกเพื่อมานั่งคุยหรือมาทำอาหารเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ลูกรับประทาน แม่ก็ไม่เคยปฏิเสธและยินดีทำในสิ่งที่ลูกต้องการเสมอ

Avec la légèreté cruelle des fils, je frappais à deux heures ou trois heures du matin et toujours elle répondait, réveillée en sursaut, qu'elle ne dormait pas, que je ne l'avais pas réveillée. Elle se levait aussitôt et venait en peignoir, trébuchante de sommeil, me proposer son cher attirail maternel, un lait de poule ou même de la pâte d'amandes. Faire de la pâte d'amandes à trois heures du matin

pour son fils, quoi de plus naturel ? Ou bien, elle proposait un bon petit café au lait bien chaud que nous boirions gentiment ensemble en causant infiniment. Elle ne trouvait rien de déraisonnable à boire du café avec moi, au pied de mon lit, à trois heures du matin, et à me raconter jusqu'à l'aube d'anciennes disputes familiales, sujet en lequel elle était experte et passionnée. (pp.94–95)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครั้งที่แม่และโกเฮนนัดพบกันที่จัตุรัส แต่เขาผิดนัดไปสามชั่วโมงเพราะมัวไปหลงระเริงกับสาวคนรัก แม่ก็ยังอุตส่าห์รอลูกอยู่ที่เคยแม่เวลาผ่านไปเนิ่นนานจนมืดค่ำแล้วก็ตาม แม่ของโกเฮนอยู่พร้อมที่จะอดทนทำทุกอย่างเพื่อลูกเสมอและไม่เคยตัดพ้อต่อว่าลูกแม่แต่คำเดียว เมื่อวานนี้ถึงเหตุการณ์นี้ นอกจากโกเฮนจะซาบซึ้งถึงความรักของแม่แล้ว เขายังรู้สึกผิดที่ปล่อยให้แม่เสียเวลาอันมีค่าเพื่อรอคอยเขา โกเฮนตระหนักภายหลังว่าความอดทนเช่นนั้นไม่มีใครทำได้นอกจากแม่ของเขา

Un jour, à Genève, lui ayant donné rendez-vous à cinq heures dans le square de l'Université, je n'arrivai, retenu par une blondeur, qu'à huit heures du soir. Elle ne me vit pas venir. Je la considérai, la honte au cœur, qui m'attendait patiemment, assise sur un banc, toute seule, dans le jour tombé et l'air refroidi, avec son pauvre manteau trop étroit et son chapeau affaissé sur le côté. Elle attendait là, depuis des heures, docilement, paisiblement, un peu somnolente, plus vieille d'être seule, résignée, habituée à la solitude, habituée à mes retards, sans révolte en son humble attente, servante, pauvre sainte poire. Attendre son fils pendant trois heures, quoi de plus naturel et n'avait-il pas tous les droits ? Je le hais, ce fils. (p.84)

ความอดทนของแม่เห็นได้ชัดทุกครั้งเมื่อตอนที่แม่ไปพำนักร่วมกับโกเฮนที่เจนีวา ทุกเช้าแม่จะไปยืนที่หน้าต่างคอยส่งลูกชายคนเดียวของแม่ไปทำงานอย่าง

มีความสุขและรอลูกชายกลับบ้านทุกเย็นอยู่ที่นั่นอย่างอุ่นใจและคลายความกังวล ปัจจุบันแม่จะไม่มีแม่อีกแล้ว แต่ด้วยความเคยชิน ทุกครั้งที่กลับบ้านโกเฮนก็อดไม่ได้ที่จะเหลือบตามองไปที่หน้าต่างเพราะเปลอนึกว่าแม่จะรอเขาอยู่ตรงนั้น ในการสื่อถึงความรักของแม่ โกเฮนได้พรรณนาเหตุการณ์นี้โดยใช้วรรณศิลป์ซ้ำคำว่า « fenêtré » เข้ามาเพื่อช่วยตอกย้ำความรู้สึกที่เกิดขึ้นเป็นประจำในอดีตของเขาและเป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งตราตรึงใจของโกเฮน บันดาลให้การบรรยายความรู้สึกนี้เกิดท่วงทำนองไพเราะเป็นพิเศษ

Pendant ses séjours à Genève, elle m'attendait toujours à la **fenêtré**. Personne ne m'attendra comme elle à la **fenêtré**, pendant des heures. Je revois son visage à la **fenêtré** penché, trop gros et tout de moi empli, si concerné et attentif, un peu vulgaire d'excessive attention, les yeux fixés sur le tournant du trottoir. Elle m'apparaît toujours comme celle qui était à la fenêtré. A la **fenêtré** au guet quand je rentrais du travail. Je levais la tête et c'était doux de voir d'en bas ce visage lourd d'attente, cette pensée qui m'attendait, et j'étais filialement rassuré. Maintenant, chaque fois que je rentre chez moi, cette vieille habitude de lever les yeux vers la **fenêtré**. Mais il n'y a jamais personne à la **fenêtré**. Qui a besoin de se mettre à la **fenêtré** pour m'attendre ? (pp.99–100)

ความรักของแม่ยังแสดงออกมาในรูปความภาคภูมิใจในตัวลูกชายที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แม่มักจะชื่นชมลูกเกินจริง เยินยอบ่อย และหาเหตุผลต่าง ๆ นานาเข้าข้างลูกชาย แม่รู้ว่าลูกทำงานในองค์กรระหว่างประเทศ แม่รู้สึกภูมิใจอย่างยิ่งเพราะในอดีต ตระกูลของโกเฮนก็เคยมีหน้ามีตาในสังคมมาก่อน แต่เมื่ออพยพมาอยู่ที่ฝรั่งเศส พวกเขากลายเป็นพลเมืองชั้นสองที่ไม่มีค่าพอนในสายตาคนภายนอก การที่โกเฮนมีหน้าที่การงานเช่นนี้ นับว่าเป็นการกู้เกียรติให้กับวงศ์ตระกูล

« Et dis-moi, mes yeux, cette situation

que tu as en ce Bureau International du Travail, comment s'appelle-t-elle, cette situation ? (« Attaché à la Division diplomatique », répondis-je. Elle rayonna.) Par conséquent, les douaniers ne peuvent rien contre toi, je suppose ? Tu passes et ils s'inclinent. Quelle merveille du monde ! (p.23)

ยิ่งกว่านั้นแม่ก็ภาคภูมิใจที่โกเฮนประสบความสำเร็จในอาชีพนักเขียนอีกด้วย แม่มองว่าเป็นอาชีพที่ยากเย็นยิ่งกว่าอาชีพที่ต้องใช้ความชำนาญเช่นหมอ แม่มักจะชื่นชมแสดงความยินดีลูกออกนอกหน้า

Soudain, elle prit mon bras, savoura de s'y appuyer et d'avoir encore trois semaines à passer avec moi. « Dis-moi, mes yeux, ces fables que tu écris (ainsi appelait-elle un roman que je venais de publier) [...] Mais toi, ce sont des inventions, des centaines de pages sorties du cerveau. Quelle merveille du monde ! » En mon honneur, elle brûla ce qu'elle avait jadis adoré : « Écrire un livre, c'est difficile, mais les médecins, ce n'est rien. Ils répètent ce qu'ils ont appris dans les livres et ils font tellement les importants avec leur salon où il y a toujours une lionne en bronze qui va mourir. Des centaines de pages, répéta-t-elle rêveusement. (pp.70-71)

ความรักที่แม่มีต่อลูกนั้นแสดงออกมาหลายรูปแบบและไม่มีวันแปรเปลี่ยนไม่ว่าลูกจะเป็นเด็กหรือเติบโตเป็นผู้ใหญ่ นับวันมีแต่จะยิ่งเพิ่มพูนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมองผ่านสายตาของโกเฮน ในวัยผู้ใหญ่ภายหลังที่แม่ของเขาเสียชีวิตแล้ว โกเฮนก็ยังประจักษ์ในความรักที่แม่มีต่อเขา

ความรักที่ลูกมีต่อแม่

หลังจากที่ได้เห็นความรักความผูกพันที่แม่มีต่อลูกอย่างชัดเจนแล้ว ผู้อ่านก็จะได้ทราบว่าโกเฮนเองก็รักแม่ของเขาตั้งแต่ยังเป็นเด็กน้อยและเป็นความรักที่ไม่เสื่อมคลายเช่นกัน ความรักของลูกจะทวีเพิ่มขึ้นและพัฒนาไปตามวัยของลูกและแม่ ตลอดจนตามฐานะ

ทางสังคมของลูก เห็นได้ว่ำนับตั้งแต่วันแรกที่โกเฮนและครอบครัวเดินทางมาขึ้นบกที่มาร์เซย์ โกเฮนตื่นตระหนกและหวาดกลัวสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ โดยเฉพาะรถรางที่เขาไม่เคยเห็นมาก่อนขณะที่อยู่ในประเทศกรีซ เขาไม่กล้าอยู่ห่างจากผู้เป็นแม่ ด้วยสัญชาตญาณของลูกวัยห้าขวบที่ไร้เดียงสาที่ทั้งรักและแน่ใจว่ามีแม่คนเดียวที่รักและคอยปกป้องเขาให้หายจากความหวาดกลัวนี้ได้ เด็กน้อยโกเฮนได้เฝ้ามือไปเกาะขากระโปรงแม่แฉดตลอดเวลา เขารู้สึกว่าแม่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองเขา แม่คุ้มภัยให้เขา เมื่ออยู่ใกล้แม่เขาไม่มีอะไรต้องกังวลและหวาดกลัว มีแต่แม่เท่านั้นที่ไม่จะทอดทิ้งเขาและจะคอยปกป้องเขาให้พ้นภัยได้ทุกที่ทุกสถานการณ์

Soudain, je me rappelle notre arrivée à Marseille. J'avais cinq ans. En descendant du bateau, accroché à la jupe de Maman coiffée d'un canotier orné de cerises, je fus effrayé par les trams, ces voitures qui marchaient toutes seules. Je me rassurai en pensant qu'un cheval devait être caché dedans. (p.33)

ตลอดเวลาที่โกเฮนใช้ชีวิตอยู่กับแม่ที่ประเทศฝรั่งเศสเคียงข้างแม่ ในวันหยุดสุดสัปดาห์แม่และเขาจะออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านร่วมกันหรือไปดูละครเป็นประจำทุกวันอาทิตย์เพื่อเป็นการชดเชยความรู้สึกอ้างว้าง ว่าเหวที่ผู้คนในสังคมฝรั่งเศสไม่ยกคบค้าสมาคมกับพวกเขาเพราะเป็นคนต่างถิ่นและยากจน นับเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขอันน้อยนิดตามประสาแม่ลูก และเป็นเวลาที่แม่ลูกเข้าถึงความรู้สึกของกันและกันและมีหัวอกเดียวกัน จนโกเฮนใช้อุปนิสัยบรรยายว่าเขาและแม่เป็นเพื่อนกัน « deux amis » ทั้งสองเป็นเพื่อนคู่ทุกข์คู่ยากที่รู้จักกันและมีความสนิทสนมและรักใคร่กันไม่ต่างจากเพื่อน และเข้าใจความรู้สึกของกันและกันได้เป็นอย่างดี

On était des riens du tout sociaux, des isolés sans nul contact avec l'extérieur. Alors, en hiver, nous allions tous les dimanches au théâtre, ma mère et moi, deux amis, deux

doux et timides, cherchant obscurément dans ces trois heures de théâtre un succédané de cette vie sociale qui nous était refusée. Que ce malheur partagé, et jusqu'à présent inavoué, peut m'unir à ma mère. (p.44)

ดังนั้นเมื่อโกเฮนหาเลี้ยงชีพและมีฐานะดีแล้ว เขาผู้ซึ่งเคยเห็นความทุกข์ยากของแม่มาตั้งแต่เด็ก จึงอยากทำให้แม่มีความสุขโดยการสรรหาซื้อของที่แม่ปรารถนามานานและไม่เคยได้ครอบครอง ครั้งหนึ่งเขาซื้อรองเท้าหนังกลับให้แม่ แม้ว่าแม่จะคัดค้านไม่ให้ลูกใช้จ่ายฟุ่มเฟือยก็ตาม แต่ลึก ๆ แล้วแม่รู้สึกดีใจและมีความสุขมากที่ลูกซื้อรองเท้าให้ แม่ถึงกับวางรองเท้าที่ลูกยอมสละเงินซื้อให้ไว้ที่ข้างเตียงนอนเพื่อที่ยามตื่นขึ้นมาจะได้เห็นของรักชิ้นนี้เป็นสิ่งแรก โกเฮนได้พรรณนาอาการตื่นเต้นดีใจของแม่ไว้ดังนี้

Ce jour-là, je lui achetai des souliers de daim, malgré ses protestations. (« Garde ton argent, mon fils, les vieilles femmes n'ont pas besoin de souliers de daim. ») Je me rappelle sa hâte de rentrer à la maison « pour vite les regarder ». Je la revois, ouvrant déjà le paquet dans l'ascenseur, puis circulant victorieusement dans mon appartement, les souliers neufs à la main, les contemplant, les éloignant, fermant un œil pour mieux les voir, m'en expliquant les beautés visibles et invisibles. Du génie, elle avait les émois énormes et déraisonnables. Avant de se coucher, elle posa les souliers près de son lit « pour que je les voie tout de suite demain matin quand je me réveillerai ». Elle s'endormit, fière d'avoir un bon fils. Contente de si peu, ma pauvre enthousiaste. Le lendemain, au petit déjeuner, elle mit les souliers chéris sur la table, près de la cafetière. « Mes petits invités », sourit-elle. (p.72)

แม้เมื่อแม่ชราภาพลง มีโรคประจำตัวและเจ็บปวด ๆ แอด ๆ เดินเหินไม่สะดวก แม่ทำอะไรไม่คล่องแคล่วและช่วยเหลือตัวเองไม่ค่อยได้แล้ว โกเฮนก็รู้สึกเวทนาแม่มากขึ้น เขาทั้งรักและสงสารแม่ไป

พร้อม ๆ กัน สายตาที่เขามองแม่จึงเหมือนพอมองลูก แม่เองก็กลับมาเป็นลูกน้อยของโกเฮน ทุกครั้งที่ข้ามถนนและแม่ของเขากลัวรถที่วิ่งซึกซิว โกเฮนจะเป็นฝ่ายจูงมือแม่เหมือนพอมองลูก เขาอยากปกป้องคุ้มภัยผู้เป็นแม่ไม่ต่างจากบิดาที่คอยคุ้มครองบุตรสาว

Quand on traversait la rue ensemble à Genève, elle était un peu nigaude. Consciente de sa gaucherie héréditaire, et marchant péniblement, ma cardiaque, elle avait si peur des autos, si peur d'être écrasée, et elle traversait, sous ma conduite, si studieusement, avec tant de brave application affolée. Je la prenais paternellement par le bras et elle baissait la tête et fonçait, ne regardant pas les autos, fermant les yeux pour pouvoir mieux suivre ma conduite, toute livrée à ma direction, un peu ridicule d'aller avec tant de hâte et d'épouvante, si soucieuse de n'être pas écrasée et de vivre. Faisant si bien son devoir de vivre, elle fonçait bravement, avec une immense peur, mais toute convaincue de ma science et puissance et qu'avec son protecteur nul mal ne pouvait lui survenir. (pp.65-66)

เห็นได้ว่าความรักความผูกพันระหว่างแม่ลูกนั้นท่วมท้นเกินพรรณนา โดยเฉพาะความรักที่แม่แสดงออกต่อลูกในเหตุการณ์ต่าง ๆ นับครั้งไม่ถ้วน ไม่เคยแปรเปลี่ยนตั้งแต่ลูกเป็นเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่การทำงาน ในขณะที่ความรักของลูกที่มีต่อแม่จะพัฒนาขึ้นตามวัย ฐานะ และสภาพร่างกายของลูกและแม่ แม้ว่าในวัยเด็กลูกจะไม่ได้แสดงความรักต่อแม่มากนัก ความรักของลูกในวัยหนุ่มที่มีต่อแม่ก็มากขึ้นไม่แพ้กัน แม้จะมีความรู้สึกผิดใจบางอย่าง อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านจะเริ่มเห็นวรรณศิลป์ต่าง ๆ ที่โกเฮนใช้บรรยายความรักระหว่างแม่ลูกในช่วงแรกอยู่ประปราย แต่จะยิ่งทวีมากขึ้นในช่วงหลังซึ่งจะเป็นช่วงที่ซับซ้อนอารมณ์โศกเศร้า ถวิลหาผู้เป็นแม่ โกเฮนได้ใช้วรรณศิลป์หลากหลายมาช่วยเสริมอารมณ์และภาพพจน์กลวิธีการประพันธ์และวรรณศิลป์จึงแพรวพราวและลุ่มลึกมากในส่วนของบทเพลงแห่งความอาดูร

บทเพลงแห่งความอาดูรหรือความเศร้าโศก ของลูกชาย

เมื่อโกเฮนได้ตระหนักถึงความรักที่แม่มอบให้ เขานั้นมากมายเหลือคณา เขาจึงรู้สึกหัวใจแตกสลาย เมื่อทราบข่าวการเสียชีวิตของแม่ ขณะนั้นเขาต้องลี้ภัยไปอยู่ที่ประเทศอังกฤษและหลบหนีทหารนาซีเพราะการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว แม่ของเขาจึงเสียชีวิตเพียงลำพังที่มาร์เซย์อย่างน่าเวทนา โกเฮนรู้สึกผิดระคนโศกเศร้าอย่างมหันต์ที่ไม่ได้ทำหน้าที่ลูกในวาระสุดท้ายของแม่ และแสดงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ออกมาอย่างไม่ขาดสายในบทเพลงแห่งความอาดูรนี้

โกเฮนพร่ำพรรณนาถึงแม่ที่จากไป เขา รู้สึกว่าการเสียชีวิตของแม่ทำให้เขา รู้สึกเหมือนตายทั้งเป็น เขาแสดงความรู้สึกเศร้าโศกถึงขนาดอยากจะสิ้นใจตามแม่ไป ชีวิตของแม่อีกคือชีวิตของเขา และชีวิตของแม่อีกก็สำคัญเท่ากับชีวิตของเขา เมื่อแม่ตายไปเขาก็เปรียบเหมือนคนที่ตายไปแล้วเช่นกัน

Ton enfant est mort en même temps que toi. Par ta mort, me voici soudain de l'enfance à la vieillesse passée. (p.54)

เขา รู้สึกหวาดกลัวยามที่มีชีวิตอยู่โดยที่ไม่มีแม่อยู่เคียงข้างให้ความอบอุ่น และระบายความรู้สึกนี้โดยใช้วรรณศิลป์อุปมาอุปไมยเพื่อเน้นภาพพจน์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เขา รู้สึกว่าบัดนี้ตนเองเป็นพืชผลไร้ต้น เป็นลูกเจี๊ยบที่ไร้แม่ และเป็นลูกสิงโตที่ถูกทิ้งให้โดดเดี่ยวในทะเลทราย

Elle m'a porté pendant neuf mois et elle n'est plus là. Je suis un fruit sans arbre, un poussin sans poule, un lionceau tout seul dans le désert, et j'ai froid. (p.122)

ความทุกข์ที่เกาะกินใจเขาทำให้เขาต้องทนทุกข์ทรมานเหลือคณา โกเฮนใช้เสียงของรถไฟประกอบ การบรรยายความทุกข์ของเขา เขายังจดจำภาพที่เขา มาส่งแม่ที่สถานีรถไฟได้เคลื่อนขบวนออกเป็นจิ้งหะ เป็นภาพแห่งความเศร้าสร้อยที่ต้องจากแม่ เขาบรรยายว่า

ความทุกข์ระทมตอกย้อยอยู่ในจิตใจของเขาไม่ต่างจากเสียงล้อรถไฟที่ตอกย้อยอยู่ในโสตประสาทของเขา โกเฮนใช้วรรณศิลป์ซ้ำคำว่า « mort (e) » และ « scande(ent) » เพื่อให้เห็นความทุกข์ของเขาที่ตอกย้อยอยู่ในจิตใจและเกาะกินใจเขาอยู่ตลอดเวลา ไม่ต่างจากเสียงรถไฟที่ตอกย้อยเป็นจิ้งหะ การบรรยายจิ้งหะของเสียงรถไฟจึงมีท่วงทำนองเหมือนบทเพลง

Mais rien ne me rendra ma mère, ne me rendra celle qui répondait au nom de Maman qui répondait toujours et accouait si vite au doux nom de Maman. Ma mère est **morte, morte, morte**, ma mère **morte est morte, morte, morte**. Ainsi **scande** ma douleur, ainsi monotonement **scande** le train de ma douleur, ainsi **scandent** et tressautent les essieux du train de ma douleur, du train interminable de ma douleur de toutes les nuits et de tous les jours, tandis que je souris à ceux du dehors avec une seule idée dans ma tête et une **mort** dans mon cœur. Ainsi **scandent** les essieux du long train, toujours **scandent**, ce train, ma douleur, toujours emportant, ce train de funérailles, ma **morte** décoiffée à la portière, et moi je vais derrière le train qui va, et je m'essouffle, tout pâle et transpirant et obséquieux, derrière le train qui va, emportant ma mère **morte** et bénissante. (p.184)

ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานเพียงใด โกเฮนยังโหยหาอดีตที่เขาได้ใกล้ชิดผูกพันกับแม่ แต่ขณะเดียวกันอดีตเหล่านั้นก็ไม่มีวันหวนคืนกลับมาอีกแล้ว โกเฮนใช้คำซ้ำ « Jamais plus » เพื่อบรรยายความรู้สึกและอารมณ์นี้ เขาตอกย้ำกับตัวเองว่าเขาและแม่ไม่มีวันกลับมาทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เคยทำร่วมกับแม่ได้อีกต่อไป “ไม่มีวันอีกต่อไปแล้ว” หรือ “ไม่มีวัน... อีกต่อไปแล้ว” เนื่องจากสิ่งที่เขาเฝ้าถวิลหา มันนั้นจบสิ้นลงไปพร้อมกับการตายของแม่

Jamais plus elle ne sera là pour me gronder si je me fais des idées. **Jamais plus** là pour me nourrir, pour me donner vie chaque

jour, pour me mettre au monde chaque jour. **Jamais plus** là pour me tenir compagnie pendant que je me rase ou que je mange, me surveillant, passive mais attentive sentinelle, tâchant de deviner si j'aime vraiment ces losanges aux noix qu'elle m'a préparés. **Jamais plus** elle ne me dira de manger moins vite. J'adorais être traité en enfant par elle.

Jamais plus, ses courts sommeils subits de vieillissante cardiaque en son fauteuil, et lorsque je lui demandais si elle dormait, elle répondait toujours, brusquement réveillée, qu'elle avait seulement un peu fermé les yeux. Et elle se levait tout de suite pour servir, pour me proposer de manger plus tôt, (p.100)

ที่โดดเด่นมากก็คือโกเฮนใช้คำร่ำฟั่งที่ขึ้นต้นด้วย « Ô »⁴ ซึ่งเป็นเทคนิคของบทร้อยกรองเข้ามาแทรกในงานร้อยแก้ว เพื่อช่วยขับกล่อมนวนิยายของเขาให้มีลักษณะเป็นบทเพลงมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นการคร่ำครวญรำพันถึงแม่ นับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวตลอดทั้งเรื่อง “รำลึกพระคุณแม่” โกเฮนมักจะใช้เทคนิคนี้เพื่อบ่งบอกความโหยหาชวนให้ผู้เป็นแม่และเรื่องราวความทรงจำดี ๆ ระหว่างเขาและแม่ในอดีต

O mon passé, ma petite enfance, ô chambrette, [...] O mon enfance, [...] sourires de Maman, ô tout ce que je n'aurai plus, ô charmes, ô sons morts du passé, fumées enfuies et dissoutes saisons. Les rives s'éloignent. Ma mort approche. (p.56)

ครั้นเมื่อครุ่นคิดถึงแม่มากขึ้น เขาก็ยิ่งอยากจะร้องหาแม่และคำนึงถึงความรักที่แม่มีต่อเขา โกเฮนได้รำลึกถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เคยทำกับแม่เมื่อแม่มีชีวิตอยู่ เขาใช้วิธีซ้ำคำต้นประโยค « Amour de ma mère » เพื่อตอกย้ำถึงความสิ้นหวัง

Amour de ma mère, à nul autre pareil. Elle perdait tout jugement quand il s'agissait de son fils [...] (p.94)

Amour de ma mère. Elle était avec moi comme un de ces chiens aimants, approbateurs et enthousiastes, ravis d'être avec leur maître [...] (p.96)

Amour de ma mère. Elle approuvait mes caprices. Elle approuvait d'aller au bar automatique manger, en bon complices, [...] (p.96)

Amour de ma mère. Jamais plus je n'irai, dans les nuits, frapper à sa porte pour qu'elle tienne compagnie à mes insomnies [...] (p.98)

Amour de ma mère, jamais plus. Elle est en son définitif berceau, la bienfaitrice, la douce dispensatrice. [...] (p.100)

Amour de ma mère. Jamais plus je n'aurai auprès de moi un être parfaitement bon. [...] (p.100)

Amour de ma mère, à nul autre pareil. Ma fille m'aime. Mais tandis que je suis tout seul à écrire, elle est en train de déjeuner avec un crétin et, épris d'art et de beauté. [...] (p.106)

ยิ่งโกเฮนรำลึกถึงผู้เป็นแม่มากเท่าใด เขาก็ยิ่งรู้สึกทรมานใจมากเท่านั้น บางครั้งเขาถึงกับตั้งต้น ตีอั้น ไม่ยอมรับความจริงว่าแม่ได้จากเขาไปแล้ว ไม่ต่างจากอาการของเด็กที่ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ โกเฮนพร่ำเรียกร้องให้แม่กลับมาหาเขาและทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันเหมือนเมื่อครั้งที่แม่ยังมีชีวิตอยู่ โดยใช้วรรณศิลป์ซ้ำว่า « je veux » เพื่อตอกย้ำให้เป็นจังหวะเหมือนสร้อยเพลงและบรรยายต่อเนื่องหลายบรรทัดไม่ต่างจากความทุกข์ระทมที่ไม่สิ้นสุดในใจของเขา

Je veux aller me promener avec elle et l'écouter comme personne ne l'écoutait, **je veux** la flatter, **je veux** l'embobiner pour qu'elle perde son temps à me tenir compagnie pendant que je me rase ou que je m'habille. **Je veux**, si Tu es Dieu, prouve-le, **je veux** être malade et qu'elle m'apporte des médicaments

⁴ดูเพิ่ม Michèle Aquien. **Dictionnaire de poétique**. Paris. Librairies Générales Françaises. 1993.

à elle, des graines de lin torréfiées, moulues et mélangées à du sucre en poudre, « c'est bon pour la toux, mon enfant ». **Je veux** qu'elle brosse mes costumes, **je veux** qu'elle me raconte des histoires. J'ai été mis sur terre pour écouter les interminables histoires de ma mère. **Je veux** sa partialité pour moi, **je veux** qu'elle se fâche contre ceux qui ne m'aiment pas. **Je veux** lui montrer mon passeport diplomatique, pour voir son ravissement, persuadée qu'elle est, ma naïve, que c'est important d'avoir un passeport diplomatique. Je ne la détromperai pas parce que **je veux** qu'elle soit contente et qu'elle me bénisse. Mais **je veux** aussi être son petit garçon d'autrefois, **je veux** qu'elle me dessine son bateau qui transporte un gros nougat, **je veux** qu'elle me dessine ses fleurs ingénues que j'essayerai de recopier, **je veux** qu'elle renoue ma cravate et qu'elle me donne une petite tape après. **Je veux** être le petit garçon de Maman, un petit garçon très gentil qui, lorsqu'il est malade, aime tenir le bas de la jupe de Maman assise auprès du lit. Lorsque je tiens le bas de sa jupe, personne ne peut rien contre moi. Je suis ridicule de parler ainsi, à mon âge ? Que je le sois.

สุดท้ายโกเฮนได้สรุปว่าความโศกเศร้าอาดูร ถวิลหาที่เขาบรรยายไว้อย่างแพรวพราว กินใจ ในบทเพลงแห่งความอาดูรนั้น มิใช่อะไรอื่นนอกจากเสียงดนตรีแห่งความสิ้นหวัง ที่สุขุมลุ่มลึกและวทวน ซึ่งไหลรินทรมานจิตใจเขาไปพร้อม ๆ กับภาพแห่งความทรงจำเกี่ยวกับคุณงามความดีอันยิ่งใหญ่และความรักอันสูงส่งของแม่ที่ผุดขึ้นในจิตใจของเขาตลอดเวลาไม่เคยมองหายไม่ว่าแม่จะจากเขาไปนานสักเพียงใดก็ตาม

Musique du désespoir le plus subtil, égaré et souriant, qui s'insinue et ronge avec

les images d'un passé et trépassé bonheur. Jamais plus. Jamais plus je ne serai un fils. Jamais plus nos interminables bavardages. Et je ne pourrai jamais lui raconter les récits qu'à Londres je tenais prêts pour elle et qu'elle seule aurait trouvés intéressants. Je me surprends parfois à me dire encore : « Ne pas oublier de raconter ça à Maman. » Et les cadeaux que j'avais achetés pour elle, à Londres, ces jolis cols de dentelle, elle ne les verra jamais. Il faudra les jeter aux balayures, ces cols. Jamais plus je ne la verrai descendre du train, épanouie, confuse. Jamais plus ses valises démantibulées, pleines de cadeaux qui la ruinaient. (p.176)

บทสรุป

จากบทวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นว่าโกเฮนได้พรรณนาทั้งความรักและความผูกพันระหว่างแม่ลูก และความโศกเศร้าโหยหาอาดูรต่อการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของแม่ด้วยกลวิธีการประพันธ์ที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ไม่ซ้ำแบบใคร ช่วยให้เขาขับขานอารมณ์หลากหลายที่ล้นไหลออกมาได้อย่างไหลรินไม่ขาดสาย ไม่ว่าจะเป็นความรักอันยิ่งใหญ่หาใดเปรียบมิได้ของผู้เป็นแม่ที่แสดงออกในรูปของความรู้สึกห่วงหาอาทร ความกังวลห่วงใย ความเสียสละ อดทนยอมทำทุกอย่างเพื่อลูกและความภาคภูมิใจของผู้เป็นแม่ในความสำเร็จของลูกชาย หรือความรักความเวทนา ความโศกเศร้าทุกข์ทรมานที่ไม่มีวันจางหายของตัวโกเฮนเอง บันดาลให้นวนิยายเรื่อง “รำลึกพระคุณแม่” มีท่วงทำนองเปรียบเสมือนบทเพลงแห่งความรักและบทเพลงแห่งความอาดูรโดดเด่นเหนือนวนิยายเชิงอัตชีวประวัติของนักเขียนคนอื่น ๆ ที่บรรยายความรักระหว่างแม่ลูก

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

คึกฤทธิ์ ปราโมช. ยิว. กรุงเทพฯ : สยามรัฐ, ๒๕๓๔.

นworรณ พันธ์ธูเมธา. คลังคำ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์. ๒๕๕๓ (พิมพ์ครั้งที่ ๕).

มารีอานน์ เลเดแรร์ และคณะเขียน, จิระพรพรษ์ บุญยเกียรติ และคณะแปล. ศาสตร์การแปล รวมบทความเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โครงการศูนย์การแปล คณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์. ๒๕๔๖ (พิมพ์ครั้งที่ ๑).

หนังสือภาษาฝรั่งเศส

Aquien, Michèle. *Dictionnaire de poétique*. Paris. Librairies Générales Françaises. 1993.

BACRY, Patrick. *Les figures de style*. Paris. Belin : Editeur indépendant. 1992.

BROCHIER Jean-Jacques, “Albert COHEN,” *Magazine littéraire*, vol. 261 (1989) : 16–23.

COHEN, Albert. *Le livre de ma mère*. Paris. Gallimard. 1954.

Cohen Albert. « *Le livre de ma mère* : texte intégral + dossier par Franck Merger ». Paris. Folio Plus classiques. 2005.

COMBE, Nathalie. *Le livre de ma mère (Profil d'une oeuvre)*. Paris. Hatier. 2005

JOYEUX, Micheline. *Les figures de style*. Paris. Hatier. 2007.

SCHAFFNER Alain et Phillippe Zard. « *Colloque de Cerisy : Albert Cohen dans son siècle* ». Paris. Le Manuscrit. 2005.

VALBERT Gérard, “Albert COHEN : « tous mes livres ont été écrits par amour, ” *Magazine littéraire*, vol. 147 (1979) : 7–14.